

Daugavpils būvniecības tehnikums

Mācību priekšmets:
Literatūra

Pretstati Eduarda Veidenbauma dzīvē un dzejā

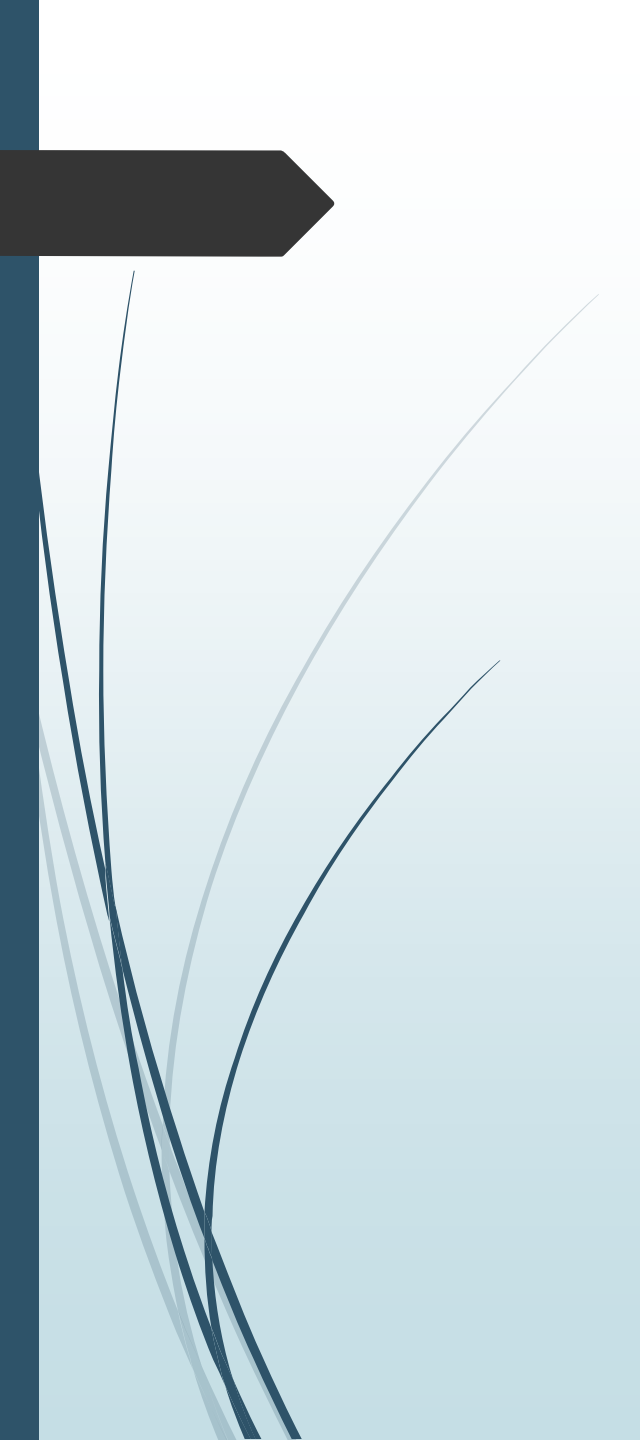
Metodiskā izstrādne

Izstrādes autors: Aļona Ņikitina
Daugavpils, 2022

Darba mērķi un uzdevumi

Piedāvātais materiāls dot iespēju skolēnam:

- pilnveidot kritiskās domāšanas un jaunrades prasmes teksta lasīšanas un radīšanas procesā;
- attīstīt emocionālo pasauli un paplašināt literāro pieredzi;
- veidot ieradumu literāra teksta izvēlei, lasīšanai un interpretācijai atbilstoši personiskajiem mērķiem;
- piedzīvot radošu procesu literāros eksperimentos;
- raksturot un salīdzināt E. Veidenbauma dzejā atklāto personības pretrunīgumu, cilvēka gara pasaules dominanti un pārdīvojumu saskarsmē ar nepieņemamo dzīves realitāti.

Mācību satura apguves secība un sasniedzamais rezultāts

- Akcentē dzejnieka personību.
- Iepazīstas ar E. Veidenbauma dzejas paraugiem.
- Izsaka savu vērtējumu par literārā darba emocionālo noskaņu.
- Argumentēti sasaista daiļdarbu problemātiku ar mūsdienām.
- Pilnveido teksta analīzes iemaņas.

Eduards Veidenbaums

Eduards Veidenbaums bija neapskaužama un traģiska personība. Sava mūža laikā sastapies ar konfliktu starp nepieciešamību un neiespējamību to realizēt un mīļu cilvēku zaudēšanu, tomēr, spītējot visam, pierādījis, ka galvenais dzīvē nav nauda, bet gan mērķis kaut ko sasniegt.

Biogrāfija

Eduards Veidenbaums ir dzimis 1867.gada 3.oktobrī Priekuļu pagasta Glāzniekos saimnieka ģimenē. No 1872.gada dzīvoja Mūrmuižas Kalāčos.

E. Veidenbaums vispirms mācījies pie tēva – liela grāmatnieka. Viņš sagatavojies tiktāl, ka varējis iestāties un pabeigt Cēsu draudzes skolas pēdējo klasi (1878 – 1880). Pēc gada beidzis Cēsu apriņķa skolas pēdējās divas klases. To pabeidzis, E. Veidenbaums četrus gadus patstāvīgi apguva ģimnāzijas mācības. 1886.gada janvārī iestājās Rīgas guberņas ģimnāzijas pēdējā klasē un gada beigās to pabeidza.

1887.gadā E. Veidenbaums iestājās Tērbatas universitātes Juridiskajā fakultātē. Studiju laikā E. Veidenbaums ir darbojies latviešu progresīvo studentu zinātniski literārajā biedrībā „*Pīpkalonija*”. E. Veidenbauma interešu loks bija ļoti plašs. Viņš zināja ap 10 valodu, tulkoja latviešu valodā prozas un dzejas darbus no franču, vācu, krievu u.c. valodām.

Studiju laikā E. Veidenbaumu materiāli atbalstīja vecākais brālis Kārlis, kas saimniekoja tēva mājās Kalāčos. Tomēr E. Veidenbaumam nācās saskarties ar finansiālām grūtībām un 1889.gadā uz laiku studijas pārtraukt. Īsu laiku viņš strādāja par mājskolotāju Rūjienā.

Laika posmā no 1891.gada līdz 1892.gada E. Veidenbaums intensīvi gatavojās studijas beigti. 1891.gada decembrī braucot uz Kalāčiem, viņš saaukstējās un saslima.

E. Veidenbaums nomira 1892.gada 24.maijā, strauji progresējot tuberkulozei.

Virtuālā ekskursija

19.gadsimta influenceris Eduards Veidenbaums

Eduards Veidenbaums ir dažādu paaudžu influenceris, kas ietekmējis gan citus dzejniekus un māksliniekus, gan sabiedrību kopumā. Lai gan Veidenbaums nodzīvoja tikai 24 gadus, viņa skaudri ironiski un revolucionāri dzejoļi kļuvuši par neatņemamu latviešu literatūras sastāvdaļu un viņš nav aizmirsts arī 21. gadsimtā. Paaudzes mainās, bet viņa dzejas redzējums un idejas paliek aktuālas un saistošas, īpaši jauniešu vidū.

Ko cilvēks var paspēt izdarīt 24 gadu laikā? Kā kļūt par influenceri 19. gadsimtā un panākt, ka tava dzeja izplatās rokrakstos, norakstot un nododot no rokas rokā, nokļūstot līdz mūsdienām?

Virtuālās tūres laikā iepazīstināsim ar iespēju salīdzināties ar Eduardu, izglābt kādu viņa dzejoli, vērot dzejnieka rokrakstu savdabību un izjust "Kalāču" īpašo atmosfēru. Apmeklējot muzeju, iespējams redzēt priekšmetus, kas piederējuši Veidenbaumam, kā arī muzeja viesus gaida izstāžu zāle, kur vienkopus var redzēt Latvijā plašāko Vidzemes lāžu izstādi un iepazīties ar 19. un 20.gadsimta saimniecības piederumiem.

<https://www.youtube.com/watch?v=Bc71M5bGLpM>

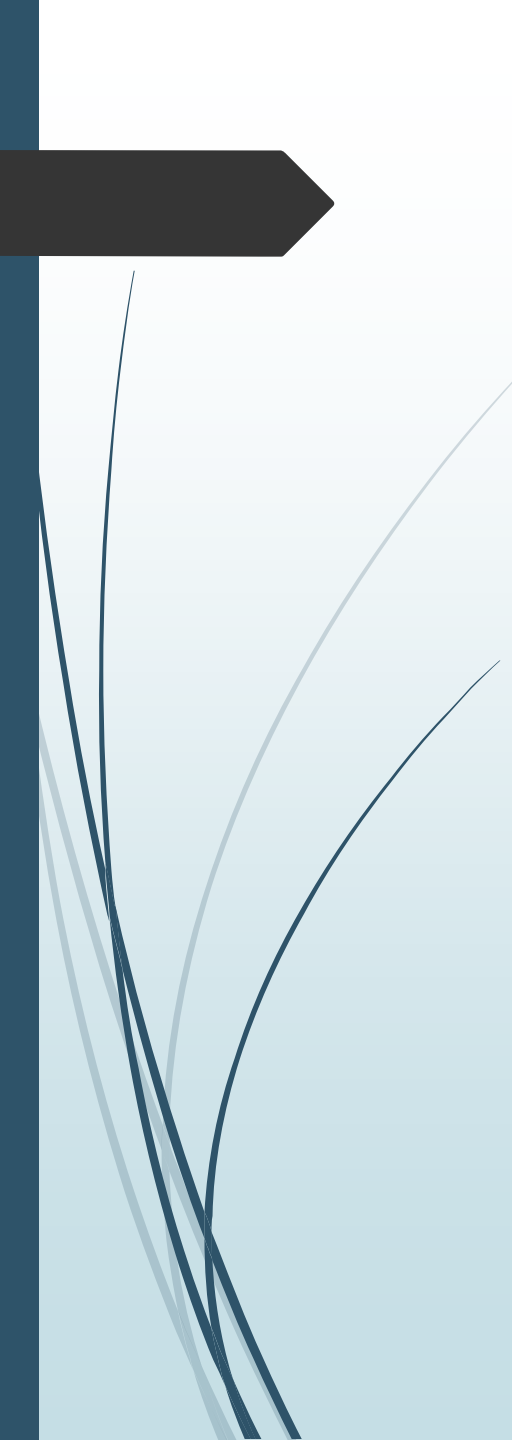
Kas ir "influenceris"?

"Influenceris" (angļu valodā: *Influencer*) ir persona, kura sociālo mediju un digitālā mārketinga pasaulē spēj ietekmēt citu cilvēku pirkšanas paradumus. Kā savu galveno komunikācijas un iedvesmas platformu *influenceris* jeb iedvesmotājs izmanto vienu vai vairākus sociālo mediju profilus - *Instagram*, *YouTube*, *Pinterest* u.c. Bieži vien saturs, ar kuru dalās *influenceris*, var būt sponsorēts, jo nereti uzņēmumi vai dažādu preču zīmolu pārstāvji uzrunā iedvesmotājus, lai tie iekļauj informāciju par produktu vai pakalpojumu, pretim saņemot atalgojumu vai apmaiņu pret preci vai pakalpojumu. Par *influenceri* var kļūt jebkurš; ir jāatrod sava nozare, niša un jāspēj piesaistīt mērķauditoriju.

Literāro darbu galvenie motīvi

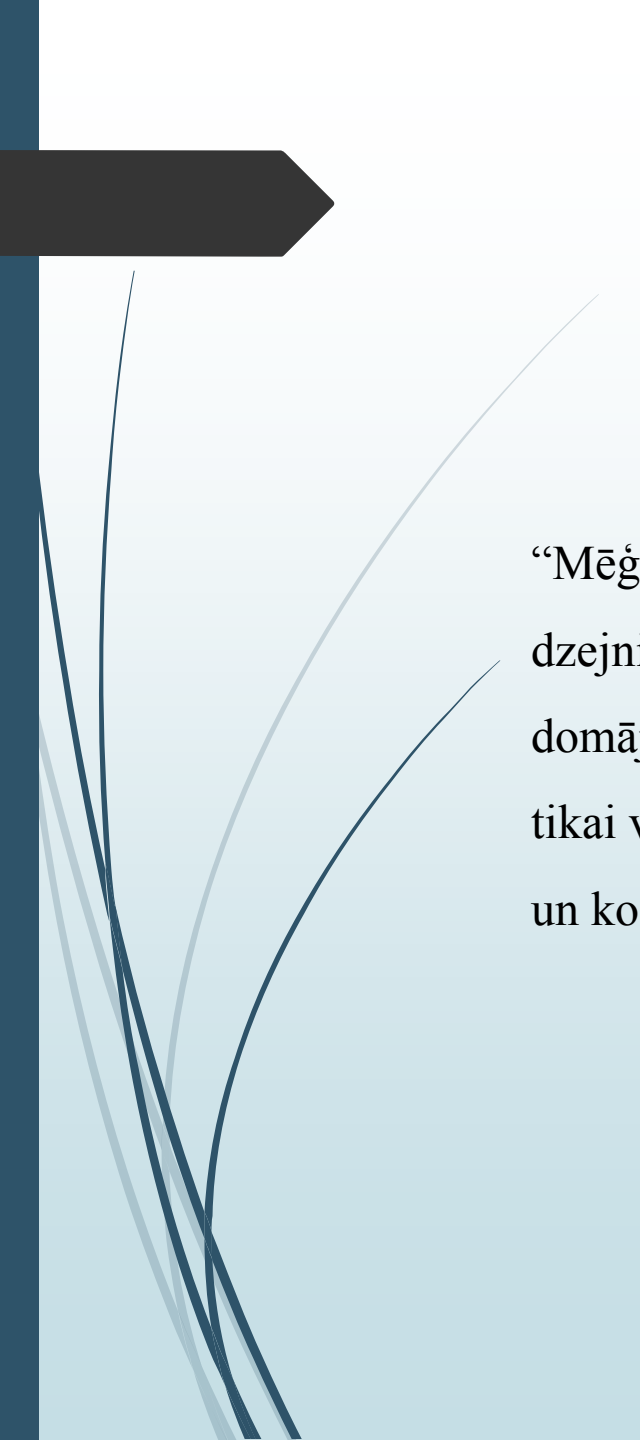
- **“Kā meteors pie mākslas debesīm tu pazibēji...”** par dzejnieku Eduardu Veidenbaumu teicis viņa draugs un kopoto rakstu sastādītājs – dzejnieks Edvards Treimanis-Zvārgulis. Neskatoties uz viņam atvēlēto pavisam īso mūžu, par Veidenbaumu mēs neesam aizmirsuši arī 21. gadsimtā.
- E. Veidenbaums prata lakoniski un iedarbīgi izteikt tautā briestošā nemiera domas, radušās divkāršu – krievu carisma un vācu muižniecības – spaidu apstākļos. Šī dzeja ir daudzšķautnaina – tajā skan spēcīgs cīņas patoss, smeldzīgs pesimisms, dzēlīgs izsmiekls, dziļa sāpe, šaubas, gaiša cerība.
- Daži uzskata, ka labākais un skaistiem epitetiem pilnais dzejolis ir "Kā gulbji balti padebeši iet". Ne jau tāpēc, ka tas ir daudz dzirdēts un populārs, bet gan tāpēc, ka tas ir autora dvēseles stāvokļa definējums.
- Veidenbaums ir viens no pirmajiem, kas dzejas centrā izvirza indivīdu un viņa eksistenciālās dabas mokas, reizē izgaismojot sava gadsimta sociālās un ētiskās problēmas. Izmisums un nicinājums mijas ar aicinājumiem nodoties vieglai dzīves baudīšanai – Veidenbauma dzeja ir satīras un dažādu zemtekstu pilna.
- Galvenie Veidenbauma dzejas motīvi ir darba ļaudis, viņš savā dzejā mēģina analizēt dažādus cilvēku tipus, kā sirds šķīstie un nekrietnie, pauž savu nostāju, ka īstās, patiesās vērtības ir garīgās nevis mantiskās, un manāma arī neticība dievam, dažos dzejoļos manāms uzdzīves motīvs. Nedaudz parādās arī mīlestības motīvs.
- Veidenbaums arī meklēja jaunas dzejas formas, dažādojot dzejoļu ritmu un ieviešot negaidītas atskaņas, kā arī bija pirmais, kurš dzejā atteicās no pieturzīmju lietojuma.
- Veidenbauma personības tēls (naģenes un apaļo brillīšu vēsturē iemūžinātā klišeja), skarbā ironizētā, arī nosodošā uztvere ir tās lietas, kas man visvairāk paliks atmiņā no šī dīvainā, cēlā, taču garīgi apjukušā mākslinieka...

Literārā darba pasaule vienmēr ir nosacīta pasaule, kas radīta ar daiļliteratūras palīdzību, lai gan par tās “apzināto” materiālu kalpo realitāte. Mākslas darbs vienmēr ir saistīts ar realitāti un tajā pašā laikā nav tai identisks.

Karsta sirds, drūms spars, alkaina vēlēšanās. Kāpēc Veidenbaums joprojām aktuāls?

Latviešu dzejniekam Eduardam Veidenbaumam uz šīs zemes bija lemti vien 24 spilgti un piepildīti gadi, taču viņa rakstītais vārds pārdzīvojis laikmetus un arī šodien skan asi, tieši un patiesi. 3.oktobrī Veidenbaumam apritētu jau 150. Viņa skarbi trāpīgā doma iedvesmojusi un turpina iedvesmot dažādu paaudžu radošas personības. Kāpēc Veidenbauma balss joprojām skan tik spēcīgi un laikmetīgi? Un kāpēc ik jaunai paaudzei joprojām ir svarīgi atklāt savu Veidenbaumu?

VAKAR, ŠODIEN UN RĪT...

Daži vērojumi un pārdomas par autoru

“Mēģinājumi viennozīmīgi definēt Veidenbaumu kā materiālistu vai ideālistu, ateistu vai ticīgo, dzejnieku vai teorētiķi, šķiet, ir ārkārtīgi komplicēti, jo viņpus definīcijām paliek dzīvais, domājošais Veidenbaums, kurš apvieno sevī dažādas šķautnes. Nepalikt vienpusīgam, neizolēties tikai vienā specializācijas laukā, domājams, ir prasme, kuru var mācīties no Veidenbauma. Arī man un kolēģiem projekts “Mehāniskais Veidenbaums” prasa drosmi iejusties mums neierastās lomās.”

Andris Hiršs, filozofs, vēsturiskās fantāzijas “Mehāniskais Veidenbaums” līdzautors

Daži vērojumi un pārdomas par autoru

“Veidenbauma dzeja ir tieša, saprotama, ironiska un drosmes pilna. Iespējams, neapzināti esmu ietekmējies no dzejnieka, jo arī es cienu skaidru valodu un godīgu viedokli. Manā profesijā bez uzdrīkstēšanās un izteiktas gribas, kāda bija Veidenbaumam, nav ko darīt. Skatītājs novērtē un atzīst aktieri, kurš nemelo, kurš skaidri izsaka savu nostāju. Aktieris kopā ar skatītāju gan filmā, gan lugā jūt, cīnās, izvēlas, maldās, meklē, mīl, plēšas un graužas. Visas šīs sajūtas ir arī Veidenbauma dzejā.”

Mārtiņš Brūveris, aktieris

Daži vērojumi un pārdomas par autoru

“Veidenbaums bija kā krītoša zvaigzne.

Viņa dzeja tolaik noteikti skanēja spēcīgāk nekā tagad, gaisā virmoja revolūcija, cilvēki alka pēc brīvības, kādam bija tas jārosina. Viņa kaujinieciskie un patiesie dzejoļi iedvesmoja.

Tagad, protams, arī nav viegli laiki, un, ja Veidenbaums dzīvotu, viņš pavisam noteikti cīnītos pret oligarhiem un tumsonību – jo vai tad tā nav sabiedrības tumsonība un bezatbildība, ka joprojām pie varas tiek naudaskāri blēži? Naudas kārdinājums ir pārāk liels, un vajadzība pēc tautas apgaismības nav mazāk svarīga kā Veidenbauma laikā.”

Guntis Eniņš, dabas pētnieks, saņēmis Eduarda Veidenbauma literāro balvu par grāmatu “Nezināmā Latvija”

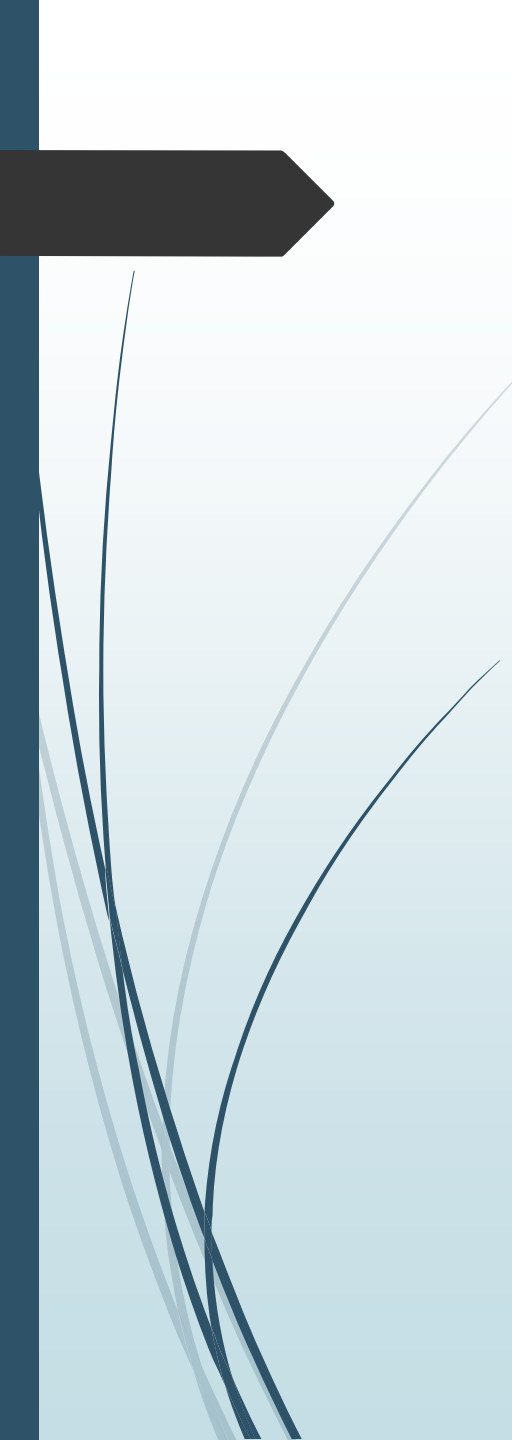
Praktiskais darbs

Traģiskais un dramatiskais

Diskusijas jautājumi

Darbs grupās

- Pārdomā, kādi apstākļi, tavuprāt, var padarīt jebkura cilvēka dzīvi nepanesamu, tā ka nav iespējams atrisināt problēmas un pārvarēt šķēršļus!
- Kā tu izproti vārdu *traģisks*? Kas, tavuprāt, dzīvē uzskatāms par traģēdiju?
- Kas ir nabadzība? Raksturo to: kāda tā bija agrāk un ir tagad!
- Kā dzīvo un jūtas cilvēki, ko dēvē par trūcīgiem, nabadzīgiem?
- Uzmanīgi lasi E. Veidenbauma dzejoļus un raksturo apstākļus, kas liriskajam *es* liek teikt tik rūgtus vārdus!

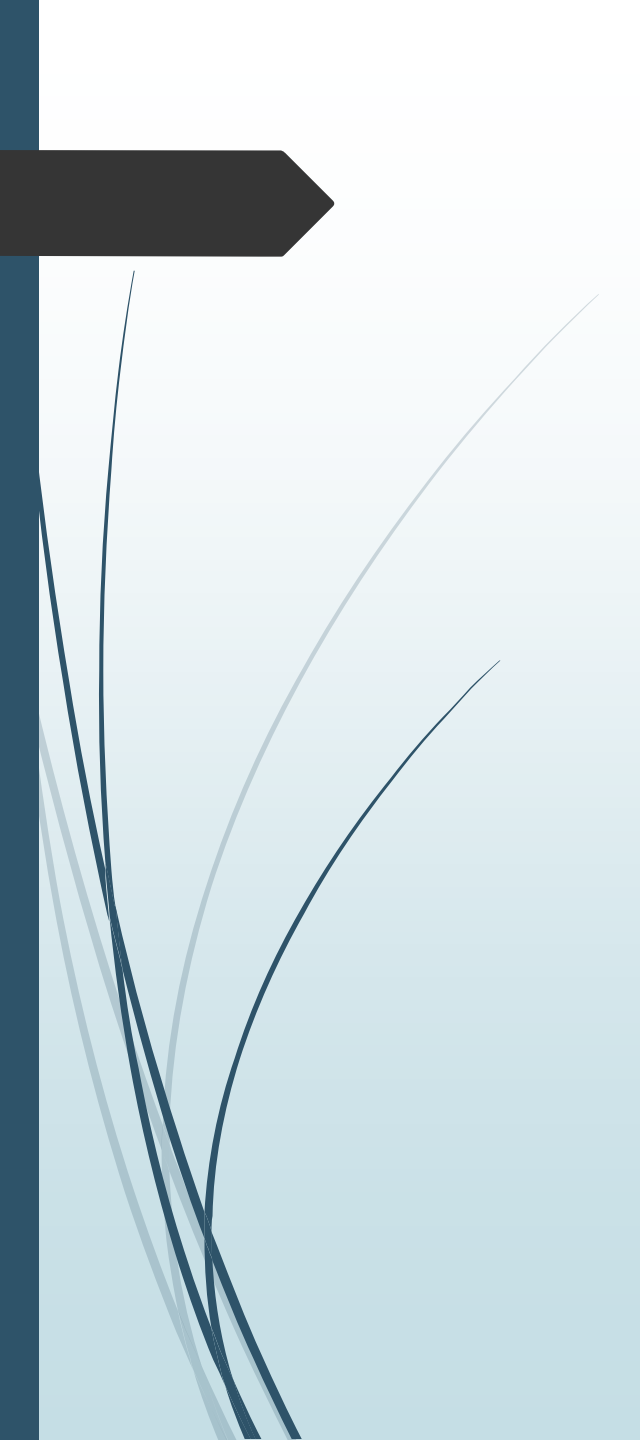

Reiz zaļoja jaunība, cerības plauka,
Tad asins bij karsta, tad gaišs bija laiks,
Un pasaule visa tik krāšņa, tik jauka,
Un nākotne spoža kā saulītes vaigs.

Laiks aizgāja, cerības zuda kā dūmi,
Viss mira, kas agrāk dārgs bij un svēts;
Nu dievīgie tēli tik bāli, tik drūmi,
Un dīdzis nekas nav, kas ticībā sēts.

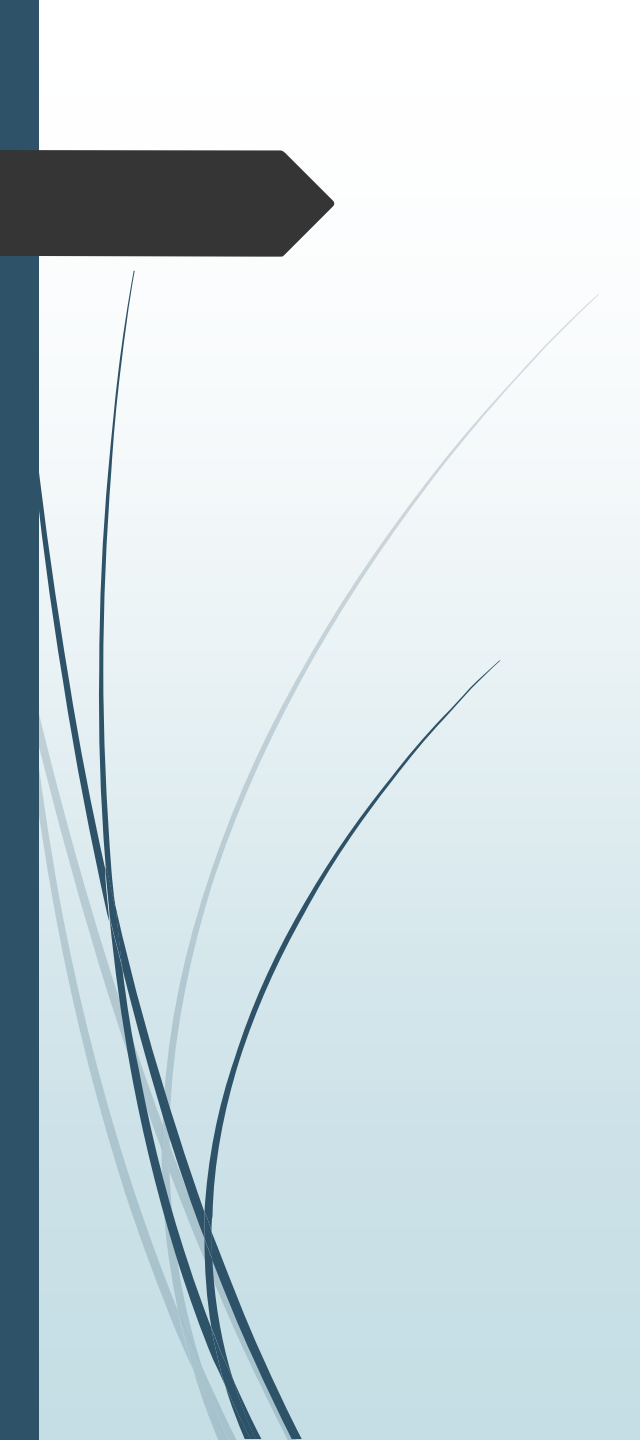
Un, tukšā paliekot zinību slāpēm
Un beidzoties visam, kas daiļš bij un svēts,
Sirds pildījās nāvīgām asiņu sāpēm;
Bet pagātne arī jau sāpes sedz.

Un tagad es nicinu pasaules lietas,
Jo redzu, ka viss tikai murgi un nieks.
Pret laimi, pret nelaimi krūtis ir cietas,
Man gluži vienalga, vai bēdas vai prieks.

Kuļos es kā pliks pa nātrām,
Raizes moca nakt un dien,
Un pa tam līdz vējam ātram
Dzīves ziedons projām skrien.

Tumsība, kur vien tik skatās,
Aukstums visur, kur vien iet.
Ak, uz visas pasauls platās
Nav neviens, kam laime zied!

Vēl desmit divdesmit gadu,
Un lugai būs pienācis gals,
Vai slinkojis būtu, vai centies,
Reiz trūdēt sauc likteņa balss.
Un tomēr te dzīvē sapņots
Par mūžīgām lietām tiek:
Par laimi, par slavu, par godu,
Uz kapa grib laurus lai liek.
Bet lauri un gods, un slava
Līdz iznīkst, kā beidzies tu pats.
Un tālāk, un atkal tālāk
Rit šausmīgais mūžības rats.

Zināšanu pārbaude

Dzejas analīze

Četras sugas

Daudz godīgu cilvēku pasaulē dzīvo:
Tie strādā kā skudras un rūpīgi krāj,
Tie nolād alu, tie nolād sīvo
Un strādā, un krāj, līdz smiltis tos klāj.

Daudz prātīgu cilvēku pasaulē dzīvo:
Tie manīgi citu nopelnu slauc,
Ar manšetēm baltām, ar apkakli stīvo
Tie pasaules drūzmā kā valdnieki brauc.

Bet ticīgo muļķu visvairāk ir radīts:
Tie galviņas nodur un dieviņam tic;
Tāds rokas laiza, kad sists tiek un badīts,
Un dievam pateic, kad piekrāpj to cits.

Un ārprātīgie ir ceturta suga, -
Diemžēl, ka viņu tik visai nedaudz, -
pie sirds kam ķeras šī bēdu luga,
Kas muļķus pie gaismas, pie brīvības sauc.

Dzejas analīze

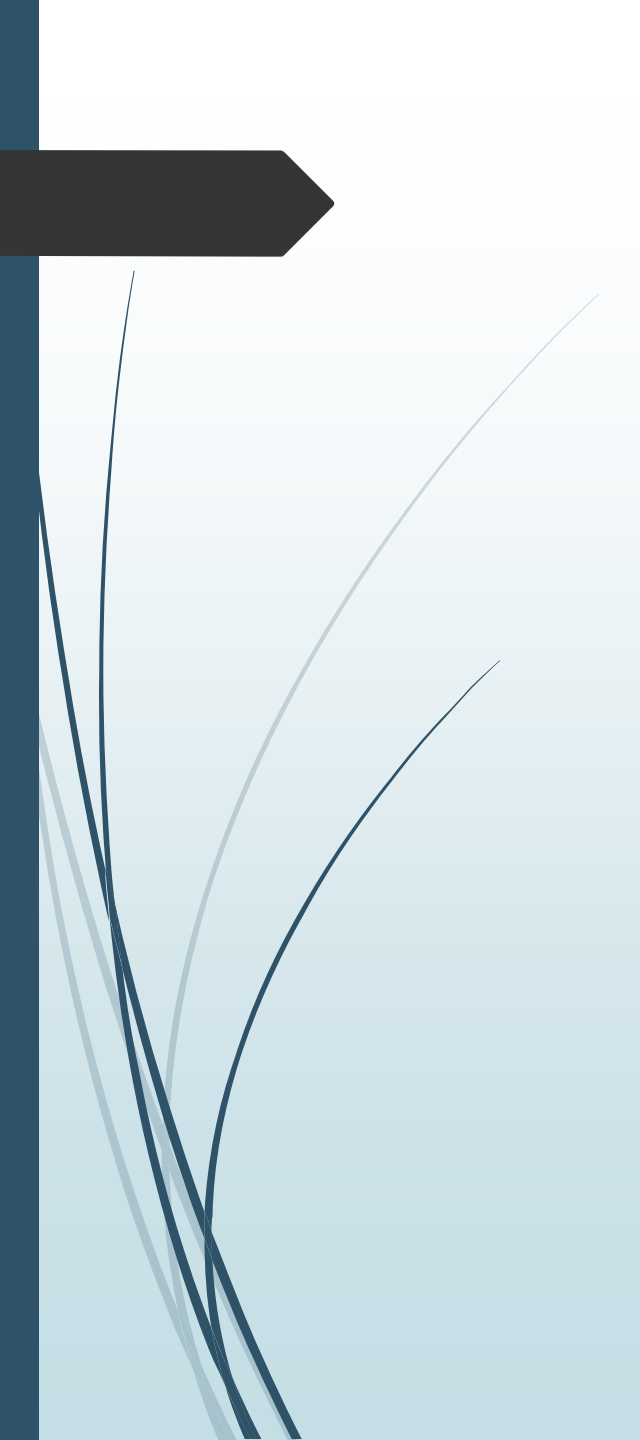
«Četras sugas»

- 1.uzd.** Nosauciet un raksturojiet dzejoļa motīvu! (par ko ir dzejolis, tēma)
- 2.uzd.** Raksturojiet dzejoļa liriskā „Es” pārdzīvojumu! (par ko pārdzīvo galvenais varonis)
- 3.uzd.** Raksturojiet dzejoļa tēlus! (kādi cilvēki dzīvo pasaulē? atbildi meklējiet dzejas tekstā)
- 4.uzd.** Raksturojiet dzejolī izmantotos mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus! salīdzinājums, metafora, personifikācija, hiperbola jeb pārspīlējums, epitets)
- 5.uzd.** Raksturojiet dzejolī paustā pārdzīvojuma aktualitāti! (Vai tēma ir mūsdienīga? Vai pareizi autors ir sadalījis cilvēkus - kas strādā, kas kontrolē, kas rokas laiza un baidās...)

Kopsavilkums

E. Veidenbauma īsajā dzīves laikā īstenotais radošais veikums ir apjomā neliels, tie ir aptuveni simts dzejoļu kopā ar atdzejojumiem un daži populārzinātniski raksti. Tomēr viņa darbība ir nozīmīga gan kā individuālu centienu paraugs, gan svarīgs posms latviešu nācijas pašapziņas veidošanās procesā. E. Veidenbauma personības iespads ir klātesošs gan 20., gan 21. gs. kultūrtelpā, viņš pieminēts kā talantīgs dzejnieks, sociālā protesta paudējs un indivīda traģisko pārdzīvojumu atklājējs. E. Veidenbauma darbos spilgti atklātas eksistenciālas pretrunas cilvēka personībā saistībā ar radikālām pārvērtībām 19. gs. nogales sabiedrībā.

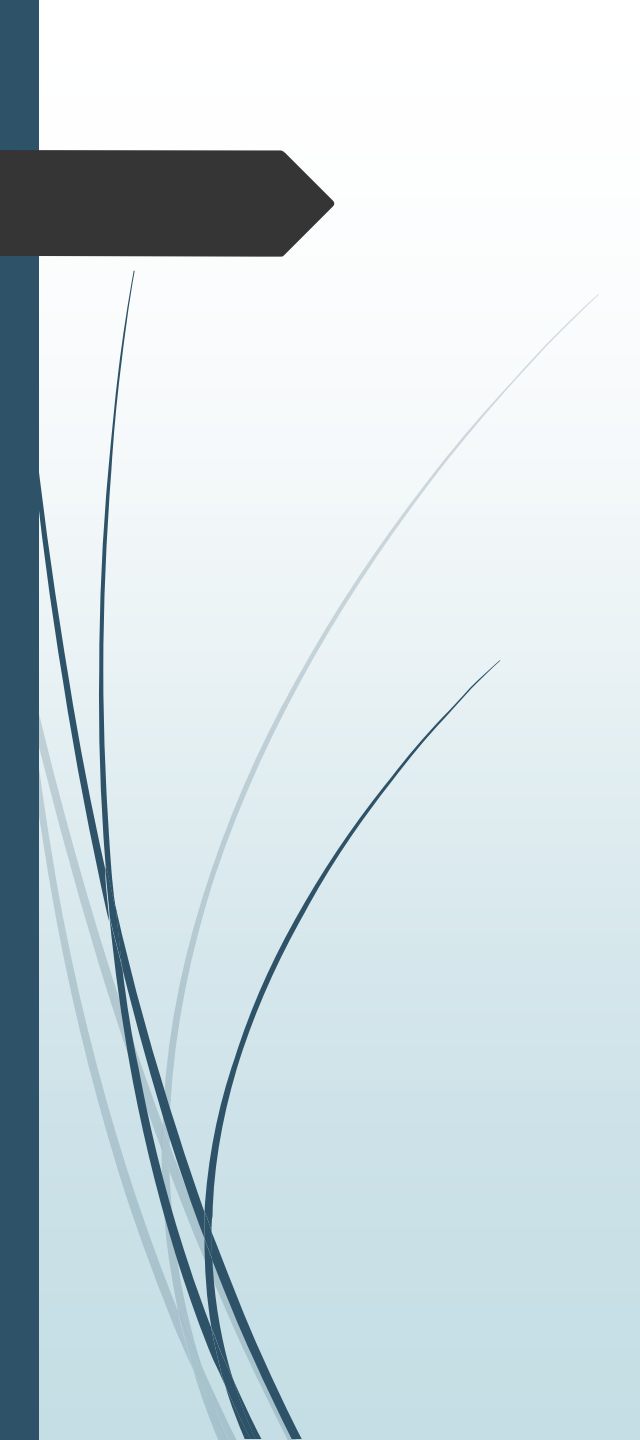

Vai tika sasniegts rezultāts?

- Iepazināties ar E. Veidenbauma personību un dzejas paraugiem.
- Protam izteikt savu vērtējumu par literārā darba emocionālo noskaņu un argumentēti sasaistīt daiļdarbu problemātiku ar mūsdienām.
- Izprotam teksta analīzes iemaņas.

Izmantotā literatūra

1. Silova, L. Literatūra 10. klasei (I daļa). ZVAIGZNE ABC, 2003.
2. <https://enciklopedija.lv/skirklis/37989-Eduards-Veidenbaums>
3. <https://www.letonika.lv/literatura/Section.aspx?id=2190868>
4. <https://literatura.lv/lv/person/Eduards-Veidenbaums/872249>
5. <https://www.uzdevumi.lv/p/latviesu-literatura/10-12-klase/eduard-veidenbaums-5492/re-a349496b-71cf-4191-9c52-ffd644320b0d>
6. <https://www.youtube.com/watch?v=Bc71M5bGLpM>

PALDIES PAR UZMANĪBU!